

رابطه بین مهارت‌های کاربران جوان و کاربردهای مثبت و منفی شبکه‌های اجتماعی موبایلی

محمد رضا مزیدی شرف‌آبادی^۱، فائزه تقی‌پور^۲،

سیدعلیرضا افشانی^۳

چکیده

این مقاله به بررسی رابطه بین مهارت کاربران در استفاده از شبکه‌های اجتماعی موبایلی و کاربردهای مثبت و منفی آن می‌پردازد. برای این پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای، ۳۸۵ پرسشنامه محقق‌ساخته بین جوانان شهر یزد توزیع و جمع‌آوری شد. نتایج نشان داد که هر چه سطح مهارت کاربر افزایش یابد، میزان کاربردهای مثبت شبکه‌های اجتماعی موبایلی نیز افزایش یافته و هرچه سطح مهارت کاربر کاهش پیدا کند میزان کاربردهای منفی شبکه‌های اجتماعی موبایلی افزایش می‌یابد. همچنین مهارت‌های کاربر در استفاده از شبکه اجتماعی موبایلی ۳۳ درصد واریانس کاربردهای مثبت و ۱۴ درصد از کاربردهای منفی شبکه‌های اجتماعی موبایلی را تبیین می‌کند. علاوه بر این نتایج مدل‌یابی معادله ساختاری نشان داد که برازش داده‌ها به مدل برقرار است و شاخص‌های برازش دلالت بر مطلوبیت مدل معادله ساختاری دارند.

واژه‌های کلیدی

مهارت‌های کاربر، کاربردهای منفی، کاربردهای مثبت، شبکه اجتماعی موبایلی، جوانان

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۱/۲۶

تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۵/۰۱

۱. دانشجوی دکتری علوم ارتباطات، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران

mazidi_1352@yahoo.com

۲. استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، (نویسنده مسئول)

faezeh.taghipour@gmail.com

۳. دانشیار و عضو هیأت علمی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه یزد

afshanianlireza@yazd.ac.ir

۱. مقدمه

ورود به عصر اطلاعات و جامعه شبکه‌ای تحولات شگرفی در حوزه‌های زندگی انسان معاصر به وجود آورده است. اینترنت به‌عنوان رسانه جدید و یکی از مهمترین فناوری‌های جامعه شبکه‌ای از محدودیت‌های الگوهای سنتی رسانه و ارتباطات فرارفته و زمینه‌ای نوین در این عرصه گشوده است (کیا و نوری مرادآبادی، ۱۳۹۱: ۱۸۲). شبکه‌های اجتماعی مجازی از زمان ظهور در اواخر دهه ۹۰، در روند تکاملی خود تا سال ۲۰۰۳ و تاکنون به واسطه ایجاد امکان برقراری ارتباط سریع هم‌زمان و غیرهم‌زمان، دسترسی به حجم زیادی از اطلاعات و انتشار گسترده آن کاربردهای اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی بسیاری را در این زیست جهان جدید رقم زده و توجه میلیون‌ها کاربر را از سراسر دنیا به خود جلب نمودند (شهبابی و بیات، ۱۳۹۱: ۲). در تعریف شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توان گفت آنها سایت‌هایی هستند که از یک سایت ساده مانند موتور جستجوگر با اضافه شدن امکاناتی مانند چت، ایمیل و امکانات دیگر خاصیت اشتراک‌گذاری را به کاربران خود ارائه می‌دهند (افراسیابی و شیری، ۱۳۹۳: ۱). این شبکه‌ها محل گردهمایی صدها میلیون کاربر اینترنت است که بدون توجه به مرز، زبان، جنس و فرهنگ به تعامل و تبادل اطلاعات می‌پردازند (یزدخواستی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۴). امروزه شبکه‌های اجتماعی جانشینی برای روابط در دنیای واقعی به‌منظور تعامل و ارائه اطلاعات بین افراد شده‌اند. مهمترین ویژگی شبکه‌های اجتماعی موبایلی شکل عمومی این فضا بین کاربران آن است، به‌گونه‌ای که این فضا به نوعی برای همگان باز و در دسترس است. کاربرد شبکه اجتماعی تلفن همراه پیام‌رسانی است و کاربران می‌توانند پیام‌ها، تصاویر، ویدئوها و اسناد را در قالب‌های گوناگون تبادل کنند (ولی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۵).

با وجود علاقه‌مندی نسل جوان به شبکه‌های اجتماعی نمی‌توان پیامدهای منفی شبکه اجتماعی را ندیده گرفت. پیامدهای منفی چون شکل‌گیری و ترویج شایعات و اخبار کذبی که توسط برخی از اعضای این شبکه و با اهداف خاص و اغلب سیاسی منتشر می‌شود، نقض حریم خصوصی افراد، انزوا و دور ماندن از محیط‌های واقعی اجتماع، تأثیرات منفی رفتاری (سلیمانی‌پور، ۱۳۸۹: ۵-۶). اما با وجود معایب موجود در سال‌های اخیر، این‌گونه سایت‌ها محبوبیت فراوانی یافته‌اند چنان‌که صدها سایت شبکه اجتماعی در اینترنت وجود دارند که می‌توانید در آنها عضو شوید و از جمله مزایایی که شبکه‌های اجتماعی می‌توانند داشته باشند ارتقاء و حمایت از سرمایه فکری، ارتقاء خلاقیت و همفکری، حفاظت از

اطلاعات سازمان، ارتقاء و حفظ و نهایتاً رشد وفاداری، کاهش هزینه‌های پشتیبانی و آموزش، حذف هزینه‌های سفر و آگاهی از مشکل به محض بروز آن می‌باشند. براساس آمار منتشر شده اکتبر ۲۰۱۱، ۱۹ درصد از کل زمان حضور در اینترنت از سوی کاربران، صرف فعالیت در شبکه‌های اجتماعی می‌گردد، این در حالی است که این میزان در مارس ۲۰۰۷، ۶ درصد بوده است. چنان‌که در جدول ۱ مشاهده می‌شود براساس اعلام گوگل در سال ۲۰۱۷، رسانه‌های اجتماعی چون فیس‌بوک، یوتیوب و توئیتر در لیست ۱۰ سایت پربیننده دنیا قرار داشته‌اند.

جدول ۱. پربیننده‌ترین سایت‌های دنیا، در سال ۲۰۱۷ (Top 1000 Sites, 2017)

رتبه	سایت	تعداد بازدیدکننده یکتا (نفر)
۱	google.com	۲۳۳/۹۰۰/۵۹۲
۲	facebook.com	۲۰۲/۸۵۶/۲۴۰
۳	amazon.com	۱۹۳/۸۹۵/۶۴۸
۴	youtube.com	۱۸۴/۳۳۳/۳۴۴
۵	wikipedia.org	۱۴۹/۶۲۶/۸۳۲
۶	twitter.com	۱۳۲/۵۳۱/۵۷۶
۷	yahoo.com	۱۱۶/۲۱۶/۶۰۰
۸	ebay.com	۹۹/۲۳۴/۰۷۲
۹	nytimes.com	۹۵/۴۶۲/۵۶۸
۱۰	reddit.com	۸۵/۲۵۹/۵۴۴

آیا محبوبیت این سایت‌ها پدیده‌ای گذراست؟ استفاده از این ابزار علاوه بر آنکه موجب کم‌رنگ شدن روابط اجتماعی و عاطفی در جامعه می‌گردد و جوانان را به انزوا و گوشه‌گیری می‌کشاند، باعث می‌شود در سلیقه و نگاه جوانان انحراف ایجاد شده و با بعضی از حرکت‌های انجام شده در این شبکه‌ها اکثریت جوانان کشور دچار یاس و دل‌سردی شوند. از طرف دیگر شهرهای مذهبی که در آنها ارزش‌های سنتی حائز اهمیت فراوان هستند، مردم در این شهرها پیوند عمیقی با یکدیگر دارند. اما امروزه با وجود شبکه‌های اجتماعی مجازی پیوندهای سنتی پیشین تا حدودی تضعیف شده است و به نوعی مردم در وضعیت سنت و مدرن قرار گرفته‌اند به‌ویژه نفوذ شبکه‌های اجتماعی موبایلی جدید موجب شده است تا مردم بیش از پیش منزوی شوند و کم‌کم از عرصه اجتماعات در جهان واقعی غافل گردند. این تأثیرات مخرب شامل حال تمام اقشار جامعه به‌ویژه قشر جوان می‌شود و حتی جوانانی که در شهرهای مذهبی‌تر مثل یزد نیز زندگی می‌کنند با وجود داشتن خانواده‌های سنتی‌تر و

مذهبی‌تر که منجر شده لقب شهر دارالعباده را با خود به همراه داشته باشند، این تأثیرات عمیق‌ترند. اما در صورت داشتن مهارت‌های کافی در استفاده از این فناوری‌ها آنها کارکردهای مثبت و مفید بیشتری را برای این ابزار قائل خواهند شد. علاوه بر این از ریزه کاری‌های این فضاها باخبرند و می‌دانند که چه رفتار و اعمال ناهنجارگونه‌ای را می‌توان به واسطه این فناوری‌ها رقم زد، اما در مقابل افراد بدون مهارت کاربردی و سواد اطلاعاتی از روی نبودن اطلاعات لازم کارکرد منفی را نیز شاید نتوانند پیش‌بینی کنند. یکی از مؤلفه‌های مهارت کاربر، برخورداری از سواد رسانه‌ای است. سواد رسانه‌ای مهارت‌های لازم را برای برقراری ارتباطی متفکرانه و آگاهانه با رسانه‌ها می‌آموزد و در عین حال دیدگاهی تحلیلی و نقادانه نسبت به پیام‌های رسانه‌ای شبکه‌های اجتماعی فراهم می‌کند (کیا و همکاران، ۱۳۹۳). یکی دیگر از ابعاد مهارت کاربر دانش فناورانه است که براساس آن شهروندان تنها با فراگیری سواد دیجیتالی و دانش فناورانه است که می‌توانند استفاده مناسبی از فناوری‌های جدید دیجیتالی داشته باشند چرا که این دانش شامل اطلاعات اولیه درباره قابلیت‌ها، فرصت‌ها و نحوه به کارگیری فناوری‌های جدید و آسیب‌های احتمالی و نحوه مقابله با آنها است (حق‌پرست و دهقان شاد، ۱۳۹۳). بنابراین، افزایش مهارت کاربران به یکی از دغدغه‌های فعالان اجتماعی، سازمان‌های غیرانتفاعی، فعالان سیاسی و دولت‌ها تبدیل شده است و در قالب اتحادیه‌هایی چون اتحادیه بین‌المللی رسانه‌های مجازی، آموزش و پرورش، صداوسیما و شورای عالی فضای مجازی به اهداف مختلفی از جمله آموزش ارتقاء مهارت کاربران شبکه‌های اجتماعی توجه دارند. با توجه به اهمیت موضوع فرضیه اصلی این پژوهش آن است که مهارت‌های کاربری، یکی از مؤلفه‌های مهم و تأثیرگذار بر کاربرد شبکه‌های اجتماعی مجازی تلقی می‌گردند و هرچه کاربران، سودمندی و سادگی کاربرد سیستم را بیشتر بدانند، نگرش بهتری نسبت به آن خواهند داشت که در ادامه به آزمون این فرضیه پرداخته خواهد شد.

۲. پیشینه پژوهش

در این قسمت از پژوهش نتایج و یافته‌های تحقیقات داخلی و خارجی ارائه می‌گردد. زندونیان و زین‌العابدینی (۱۳۹۵) در بررسی خود با عنوان رابطه سواد رایانه‌ای و تجربه شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانشجویان دختر دانشگاه یزد به این نتیجه رسیدند که سواد رایانه‌ای با مزایای چت، رابطه مثبت و پست الکترونیکی با مزایای پیامک رابطه منفی دارد.

حسینی و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای با عنوان نقش شبکه‌های اجتماعی بر آموزش و یادگیری کاربران با تکیه بر مدیریت فناوری به این نتیجه رسیدند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی فواید بسیاری دارد ولیکن باید به‌طور سنجیده (به موقع و به اندازه و آگاهانه) از آن استفاده شود تا بتوان از اثرات سوء آن بر زندگی افراد به‌ویژه بر یادگیری و روند تحصیلی افراد پیشگیری کرد. همچنین پیشنهاد می‌شود از جنبه‌های مثبت رسانه‌های سایبریک در امر آموزش و ارتقای یادگیری کاربران در سنین مختلف (کودکان، نوجوانان و بزرگسالان) در قالب آموزش‌های مجازی و تصویری بهره‌گرفت. باقرزاده‌ثمرین و جعفری (۱۳۹۵) در پژوهشی که با عنوان بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی در توسعه حقوق شهروندی انجام دادند به این نتیجه دست یافتند که بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مورد مطالعه و توسعه حقوق شهروندی (شامل حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی) رابطه معناداری وجود دارد. ملکیان (۱۳۹۴) در بررسی خود با عنوان شبکه‌های اجتماعی در عصر اطلاعات به این نتیجه رسید که بین گرایش به شبکه‌های اجتماعی و آگاهی اینترنتی رابطه معناداری وجود دارد.

توکلی و کیان (۱۳۹۴) پژوهشی با عنوان تجارب زیسته دانش‌آموزان دوره ابتدایی در زمینه شبکه‌های اجتماعی موبایل بنیان انجام دادند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که کودکان در سنین پایین ابتدا از طریق اعضای خانواده با شبکه‌های اجتماعی آشنا می‌شوند و دید مثبتی به فضای حاکم در این شبکه‌ها دارند، اما به مرور زمان که کودکان خودشان کاربر شبکه‌های اجتماعی می‌شوند به دلیل عدم بسترسازی مناسب در فضای مجازی و مواجه آنها با فیلم‌ها، عکس‌ها و مطالب نامناسب، نگرش و کاربری منفی نسبت به شبکه‌های اجتماعی پیدا می‌کنند.

بصیریان جهرمی و همکاران (۱۳۹۴) نیز در پژوهشی با عنوان رسانه‌های اجتماعی و مدیریت بحران، نقش تلفن همراه هوشمند در کنشگری اجتماعی به این نتیجه رسیدند که تلفن‌های همراه هوشمند به ماهیت کنشگری در روابط اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی و همچنین آثار رسانه‌های اجتماعی همگرا شده در تلفن‌های همراه در مدیریت بحران می‌پردازند.

چراغ‌ملایی و همکاران (۱۳۹۳) استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی را در قالب آموزش فرصت‌ها و چالش‌ها مورد بررسی قرار دادند. نتایج این پژوهش نشان داد که استفاده از این ابزار می‌تواند به برانگیختن رویکرد تحقیق، تحلیل و خلاقیت، قوه قضاوت مستقل و

خودآگاهی انتقادی در دانشجویان و در نهایت ایجاد محیط یادگیری ساخت‌گرایانه منجر شود. رضائیان (۱۳۹۳) مطالعه‌ای با عنوان شبکه‌های اجتماعی؛ چالش در تعریف افکار عمومی انجام داد و براساس نتایج تحقیق چندسویگی پیام، نمایش تولید محتوا، اشتراک پیام، مشارکت در ساخت پیام، تشکیل کلوپ پیام یا تصویر و رای گذاشتن پیام را از مهمترین ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی دانسته و نتیجه می‌گیرد که وب ۲ پایان تئوری مک‌لوهان مبنی بر رسانه همان پیام است و به جای آن باید گفت مخاطب همان پیام است. بنابراین، هدایت‌گری متمرکز افکار عمومی در جهان شبکه‌ای، چندی است که با تردید جدی مواجه شده و به جای آن شبکه‌های اجتماعی قادر شده‌اند «افکار شبکه‌ای شده» را جایگزین «باور عمومیت‌یافته» کنند. ناونت^۱ و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان الگوی استفاده از تلفن همراه و اثرات آن بر سلامت روانی، خواب و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان به این نتیجه رسیدند که در میان افراد مورد مطالعه استفاده از تلفن همراه در شب بسیار بود و این امر رابطه معنی‌داری با مشکل بیدار شدن از خواب، بیدار شدن زمان خستگی، کاهش در عادات مطالعه، مشکل در غلظت خون، افزایش در کلاس‌های از دست رفته و دیر رفتن برای کلاس‌ها داشته است.

نامهو و چولمو^۲ (۲۰۱۵)، در پژوهشی با عنوان بررسی اشتراک‌گذاری اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی: با استفاده از تئوری پیوند و سرمایه اجتماعی به بررسی جوامع اطلاعاتی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه در کشور کره جنوبی پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد وابستگی به شبکه‌های اجتماعی تأثیر بسیار زیادی بر هویت می‌گذارد و آنها را با بحران بی‌هویتی روبه‌رو می‌کند.

الاسیری و همکاران^۳ (۲۰۱۴) در مطالعه خود با عنوان استفاده از سایت‌های شبکه‌های اجتماعی و تأثیر فناوری بر ویژگی‌های قابلیت تعامل به این نتیجه دست یافتند که گستردگی و قابلیت‌های بالای فناوری‌های جدید و شبکه‌های مجازی کاربران را به برقراری ارتباط و توسعه روابط قادر ساخته است. نتایج پژوهش آنها نشان داد تأثیر استفاده از فناوری‌ها و شبکه‌های اجتماعی بر روی معاشرت، تمرکز و ارتباطات اجتماعی بسیار قوی و معنی‌دار بوده است.

1. Naveenta
2. Namamo & Chulmo
3. Al-Asiri et al

لائیخ خان و همکاران^۱ (۲۰۱۴) در تحقیق اهمیت دوستان واقعی: چشم‌انداز مهارت‌های اینترنت بر همکاری علمی غیررسمی نوجوانان در فیس‌بوک به شناسایی عواملی برآمدند که همکاری‌های علمی غیررسمی مانند درخواست کمک کردن، بحث در مورد کارهای مدرسه و یافتن منابع مرتبط با کلاس را در فیس‌بوک پیش‌بینی می‌کرد. براساس پیمایش ۶۹۰ دانش‌آموز دبیرستانی، دریافتند که عملکرد تحصیلی، حمایت ادراک شده از دوستان فیس‌بوکی واقعی و مهارت‌های سطح بالا در اینترنت همکاری علمی در فیس‌بوک را پیش‌بینی می‌کند.

مارتین^۲ (۲۰۱۱) در مقاله خود به بررسی چشم‌اندازی از سواد رسانه‌ای در آموزش و رسانه‌های جدید به خصوص رسانه‌های فعال در فضای مجازی و پیوسته با توجه به مقاله‌های پیشین می‌پردازد و سواد رسانه‌ای را چارچوبی برای تنظیم حجم بسیار اطلاعات و راهی برای تشویق یادگیرندگان در عصر دیجیتال معرفی می‌کند.

پانگ^۳ (۲۰۰۵) مطالعه‌ای با افزودن میزان دروس مرتبط با سواد رسانه در برنامه درسی رسانه بر جوانان سنگاپور انجام داده است، یافته‌های حاصل از پژوهش نشان داد که افرادی که در دوره‌های آموزش سواد رسانه‌ای شرکت کرده بودند میزان آگاهی بیشتر و تفکر انتقادی بالاتری نسبت به افرادی که در دوره‌های مزبور شرکت نکرده بودند، داشتند.

۳. مبانی نظری

یکی از ویژگی‌های برجسته ارتباطات در دنیای معاصر این است که در مقیاس جهانی صورت می‌پذیرد. شبکه‌های اجتماعی مجازی، یکی از جدیدترین فناوری‌های ارتباطی ارائه‌دهندگان فضای جهانی در حوزه‌های متعدد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی هستند که به کاربران برای حفظ روابط اجتماعی موجود، پیدا کردن دوستان جدید، تغییر و تکامل سایت‌ها و شریک و سهم شدن در تجربه‌ها کمک می‌کنند و زمینه عضویت، فعالیت و مشارکت هدفمند کاربران را فراهم می‌آورند (شهابی و بیات، ۱۳۹۱: ۳-۲). مشارکت جوانان در آنها نیز هر روز رو به افزایش است و گفته می‌شود به یکی از رسانه‌های ارتباطی ارجح به‌ویژه برای جوانان تبدیل شده‌اند. کاربران جوان ایرانی نیز از این بستر ارتباط جهانی

-
1. Laik Khan et al
 2. Martin
 3. Pang

به دور نمانده و در میان دیدگاه‌های متفاوت تأییدکننده و نفی‌کننده با استقبال کم‌سابقه‌ای حضور در فضای شبکه‌های اجتماعی مجازی را تجربه می‌کنند.

در سال ۱۹۷۰ با ظهور دیدگاه شبکه، جامعه به‌عنوان شبکه مورد بررسی قرار گرفت و مطالعه همسایگی و هم‌محله‌ای به مطالعه فرامحلی و فرامرزی نامحدود تعبیر یافته است. براساس این دیدگاه، جامعه وجود دارد ولی محدود به همسایگی و محله‌ها نمی‌شود. دیدگاه شبکه در مقایسه با سایر دیدگاه‌های تحلیلی، جامعه را از همسایگی مجزا می‌کند و روش مفیدی برای مطالعه جامعه بدون محدود کردن آن به نواحی و محله‌هاست. گسترش وسایل حمل و نقل و فناوری ارتباطی جدید مثل اینترنت، ماهواره و ... باعث شد که ارتباطات از چارچوب محل زندگی افراد فراتر برود. بنابراین براساس این دیدگاه، جامعه از بین نرفته بلکه رها شده است و باید به‌عنوان شبکه فردی مورد بررسی قرار گیرد (توسلی و امانی کلاریجانی، ۱۳۹۱: ۵۹).

طرفداران نظریه شبکه براین باورند که وجود شبکه‌های اجتماعی به‌صورت حایلی در مقابل فشارهای درونی عمل می‌کنند، به‌نحوی که با فراهم آوردن حمایت‌های عاطفی، دوستی‌ها و فرصت‌هایی برای اعمال اجتماعی معنی‌دار در قالب سرمایه اجتماعی، اثر بسیار مهم و مؤثری بر عزت نفس افراد و افزایش توان مقابله با مشکلات و افسردگی‌ها دارد و در نهایت به احساس سلامت روانی افراد جامعه منجر می‌شود (کارولین، ۲۰۰۰).

به‌طور کلی دیدگاه شبکه در مقایسه با سایر گرایش‌های نظری و مطالعاتی مربوط به جامعه دارای سه امتیاز است:

۱. از این فرض که افراد لزوماً با همسایه‌ها و گروه‌های خویشاوندی یا سایر همبستگی‌های محدود در کنش متقابل هستند اجتناب می‌کند و این امکان را فراهم می‌سازد که طیف وسیعی از روابط، در همه جا و با مسئول کردن همه افراد که این روابط را شکل می‌دهند، مورد مطالعه قرار گیرند. این دیدگاه ضد همسایگی و ضد مجاورت نیست، بلکه مجاورت مسکونی را تنها یک بعد از جامعه می‌داند.

۲. قابلیت آن برای مطالعه پیوندها و ارتباطات در همه مقیاس‌ها، از روابط بین فردی تا نظام‌های کلان بسیار زیاد است و امکان تحلیل ارتباطات زندگی روزمره را در بطن تغییرات اجتماعی عظیم میسر می‌سازد.

۳. این دیدگاه مجموعه‌ای از روش‌های کمی و کیفی را برای فهم، توصیف، تحلیل، ترکیب، ساختار و عملکرد شبکه‌های فردی را فراهم می‌کند (کامران و رشادی، ۱۳۸۸: ۴۳).

از مهمترین نظریه‌پردازان این دیدگاه ولمن است. ولمن معتقد است مسأله اصلی در دیدگاه شبکه روابط است و واحدهای تشکیل‌دهنده ساخت جامعه، شبکه‌های تعاملی هستند. ساخت اجتماعی به‌عنوان یک شبکه، از «اعضای شبکه» و مجموعه‌ای از «پیوندها» که افراد، کنشگران و گروه‌ها را به هم متصل می‌سازد تشکیل شده است. اعضای شبکه‌ها می‌توانند افراد، گروه‌ها، نهادها و موجودیت‌های حقوقی و یا سازمان‌ها و... باشند (باستانی و همکاران، ۱۳۸۶: ۴۹). بلوک‌های اصلی شبکه «ارتباط» هستند و دیدگاه شبکه با مطالعه روابط اجتماعی موجود بین مجموعه‌ای از افراد، به تحلیل ساخت اجتماعی می‌پردازد و ضمن اینکه به کل ساخت توجه می‌کند، الگوی روابط موجود در ساخت را نیز مورد توجه قرار می‌دهد. بنابراین نقطه تمرکز دیدگاه شبکه‌ای این است که به جای تأکید بر کنشگران و ویژگی‌های فردی‌شان به‌عنوان واحد تحلیل، به ساختار روابط کنشگران توجه می‌کند.

اصطلاح جامعه اطلاعاتی نیز بازگوکننده فناوری‌های نوین اطلاعاتی و تجدید سازمان جامعه، درباره جریان اطلاعات است. جامعه اطلاعاتی قبل از هر چیز مولود پیوندهای سخت‌افزاری متعددی است که ریشه در ساختار فنی - اجتماعی آن دارد و از مهم‌ترین اجزاء این ساختار می‌توان به مواردی مانند: دیجیتال شدن^۱ تمام صور داده‌ها و اطلاعات (متن، صدا، تصویر، ویدئو)، عمومیت استفاده از رایانه‌های شخصی، توسعه قدرت ذخیره‌سازی و دیجیتال، پیدایش زبان‌های نوین رایانه‌ای مانند HTML^۲، توسعه تمامی اجزاء شبکه‌های مخابراتی (کابل نوری، ماهواره، تلفن‌ها و...) بالاخره پیوند همگی آنها در ساختاری به نام اینترنت که شبکه را عملاً از دیوارهای قبلی (سازمان محلی، ملی و...) رها می‌سازد اشاره کرد (Moon & Kim, 2001: 219).

واژه جامعه اطلاعاتی و مفاهیم شبیه به آن یعنی عصر اطلاعات^۳ و دانش اقتصاد، جامعه‌ای را توصیف می‌کند که برای تولید انواع کالا و خدمات وابستگی زیادی به کاربرد فناوری اطلاعات دارد.

مانوئل کستلز به نقش فناوری‌های ارتباطی مانند اینترنت در عضوگیری و گسترش قدرت جنبش‌های اجتماعی اشاره می‌کند. شبکه‌های اجتماعی شکل اجتماعی نوینی از ارتباطات را به وجود آورده که در عین حال توده‌ای است؛ اما به‌صورت انفرادی تولید و دریافت می‌شود و

-
1. Digitalization
 2. Hypertext Markup Language
 3. Information Age

تأثیر می‌گذارد. با این همه، در سراسر جهان به ابزاری در خدمت جنبش‌های اجتماعی تبدیل می‌شود؛ اگرچه این جنبش‌ها تنها استفاده‌کنندگان این ابزار جدید، بسیج و سازمان دهی نیستند.

«جامعه شبکه‌ای» مورد نظر کاستلز دارای ویژگی‌های زیر است:

۱. اقتصاد اطلاعاتی که در آن بهره‌وری و رقابت میان شرکت‌ها و بنگاه‌های تجاری، مناطق و حوزه‌های اقتصادی و کشورها بیش از هر زمان دیگر به معرفت، دانش، اطلاعات، و فناوری لازم برای پردازش این اطلاعات متکی شده است؛
 ۲. اقتصاد جهانی که یک واقعیت است و در برگیرنده فعالیت‌های استراتژیک مسلطی است که قادرند در مقام یک واحد به هم پیوسته انواع ساز و کارهای اقتصادی را در تراز جهانی و مقیاس سیاره‌ای به زمان واقعی به مورد اجرا در آورند؛
 ۳. فعالیت‌های اقتصادی شبکه‌ای که نوع تازه‌ای از سازمان و تشکیلات است و مشخصه فعالیت اقتصادی جهانی به شمار می‌آید، همانند شرکت‌های چند ملیتی؛
 ۴. تحول در ساختار اشتغال و انجام کار؛
 ۵. ظهور قطب‌های تقابل براساس میزان دسترسی به اطلاعات؛
 ۶. بروز فرهنگ واقعیت مجازی؛
 ۷. برجسته شدن نقش رسانه‌ها در تعاملات و کنش‌های سیاسی؛
 ۸. عوض شدن معانی زمان و فضا (جدایی زمان و فضا)؛
 ۹. تضعیف دولت - ملت‌ها (به نقل از کاستلز، ۲۰۰۰).
- در جامعه شبکه‌ای، جوامع با چالش‌هایی چون نابرابری اجتماعی، هویت‌های جدید، تمایزپذیری و شالوده‌شکنی نهادهایی نظیر دولت، و فرصت‌هایی چون نقش اینترنت و شبکه‌های اجتماعی در پژوهش، خلاقیت، تعامل و هم‌زیستی جهانی، شکل‌گیری هویت سیال و غیره روبه‌رو شده‌اند. به نظر می‌رسد به علت وجود این چالش‌ها، انسجام اجتماعی و هویتی در جامعه اطلاعاتی و به خصوص در کشورهای در حال توسعه مانند ایران متزلزل شده است (تقی‌پور و زمانی، ۱۳۹۶: ۸۵).

علاوه بر این ون دیورسن و ون دایک^۱ (۲۰۱۵) معتقدند در حال حاضر با زیاد شدن وسیله‌هایی که می‌توان با آنها به اینترنت دسترسی پیدا کرد (گوشی‌های هوشمند و...) نوعی

1. Van Deursen, & Van Dijk

شکاف مادی در حوزه دیجیتال پدید آمده است به ویژه در نوع دسترسی مهارتی، این سطح به مهارت‌های مختلفی که افراد در استفاده از اینترنت دارند بر می‌گردد. ون دیورسن و ون دایک مهارت‌های مربوط به استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی را در دو طبقه ابزارمحور و محتوایمحور ارائه کرده‌اند. مهارت‌های ابزارمحور عبارتند از مهارت عملکردی (مهارت‌های پایه که برای کار با اینترنت لازم است) و مهارت معمولی (توانایی گشت و گذار در اینترنت). مهارت‌های محتوایمحور نیز عبارتست از مهارت اطلاعاتی (سواد جستجوی اطلاعات) و مهارت استراتژیک (توانایی استفاده از اینترنت برای یافتن راه‌حل مشکل‌ها در بهینه‌ترین شکل ممکن (Van Deursen, & Van Dijk, 2009 2010, 2011)).

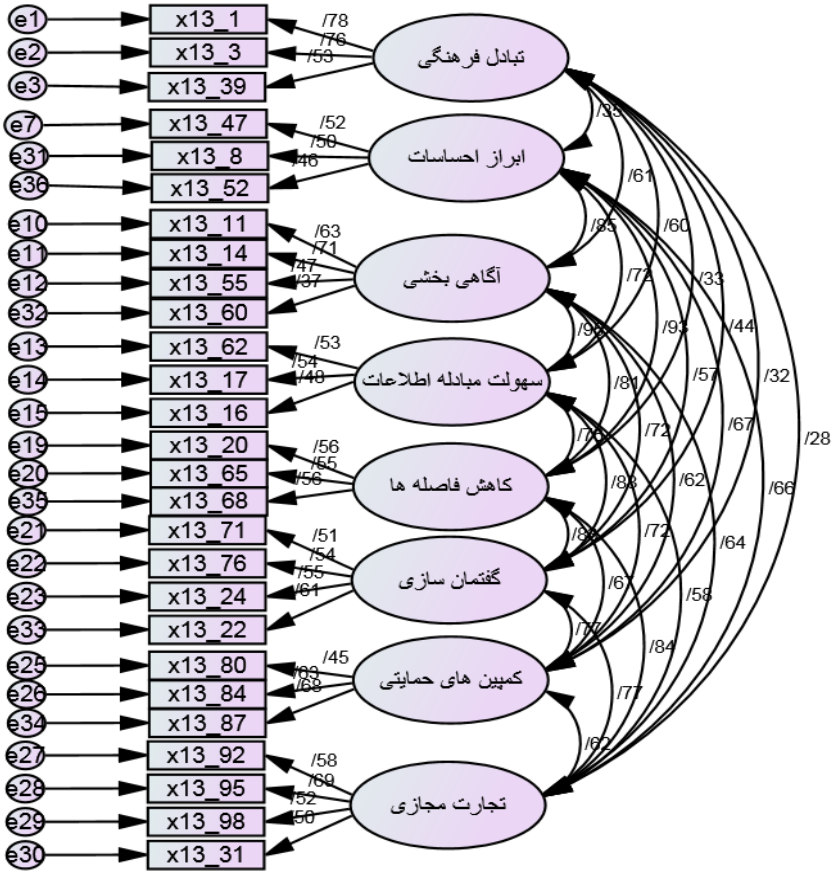
ما سطح پیشنهادی ون دیورسن و ون دایک (۲۰۱۵) را به‌عنوان چارچوب نظری این تحقیق انتخاب می‌کنیم ولی با توجه به اهداف تحقیق آنها را با تغییراتی مورد استفاده قرار خواهیم داد. در وهله اول باید تذکر دهیم که منظور از شکاف دیجیتالی در این تحقیق، شکاف دیجیتالی بر پایه تلفن همراه هوشمند و شبکه‌های اجتماعی موبایلی است. بنابراین در اینجا منظور ما از استفاده از شبکه‌های اجتماعی، استفاده به وسیله تلفن همراه هوشمند است. با توجه به اهمیت شبکه‌های اجتماعی در ایران و تعداد بالای کاربران این شبکه‌ها در کشور، ما مهارت شبکه‌ای کاربران را یکی از عوامل مهم در شکاف دیجیتالی و استفاده منفی و مثبت از شبکه اجتماعی می‌دانیم و منظور از مهارت شبکه‌ای، آشنایی و توانایی کاربر در استفاده از شبکه‌های اجتماعی است.

۴. روش پژوهش

این تحقیق از نوع پیمایشی مقطعی است. جامعه آماری جوانان شهر یزد بودند که براساس سالنامه آماری سال ۱۳۹۵، تعداد کل آنها ۲۷۸۰۹۰ نفر است. حجم نمونه براساس جدول مورگان، ۳۸۵ نفر تعیین شد. برای نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شد.

ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه بود که اعتبار آن‌ها از طریق دو روش اعتبار محتوایی و سازه‌ای (از طریق تحلیل عامل) محرز گردید به همین منظور ابتدا پرسشنامه اولیه طراحی گردید (اعتبار نمونه‌ای) پس از آن پرسشنامه در اختیار استادان راهنما و مشاور و چهار نفر از صاحب‌نظران این حوزه قرار داده شد و نظرهای اصلاحی آنان در پرسشنامه اعمال شد (اعتبار صوری). بدین ترتیب این پرسشنامه از اعتبار محتوایی برخوردار است. به منظور اطمینان

بیشتر با استفاده از نرم‌افزار آموس^۱ تحلیل عامل تأییدی انجام شد که نتایج آن بیانگر تأیید مطلوبیت اعتبار ابزار بود.

مدل شماره ۱. برآورد مقادیر مربوط به مدل عاملی ابعاد متغیر کاربردهای مثبت شبکه‌های اجتماعی

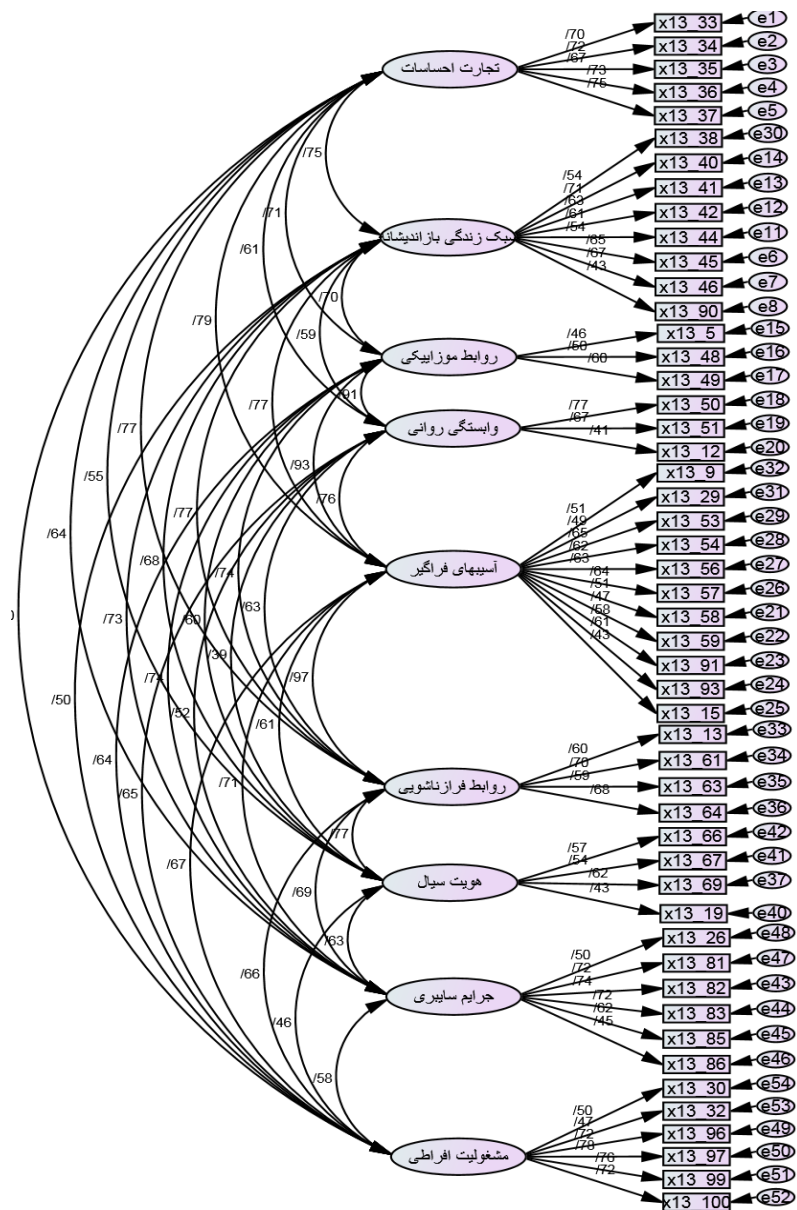
برحسب مقادیر برآورد شده در جدول شماره ۲ بارهای عاملی مربوط به همه گویه‌های ابعاد متغیر کاربردهای مثبت شبکه‌های اجتماعی مجازی در وضعیت مطلوبی قرار دارند. به عبارت دیگر، همبستگی ابعاد کاربردهای مثبت شبکه‌های اجتماعی مجازی با گویه‌های مربوط به این ابعاد در حد متوسط به بالا برآورد می‌شوند؛ در نتیجه ابزار سنجش این متغیرها از اعتبار عاملی برخوردار است.

جدول ۲. برآورد مقادیر مربوط به مدل عاملی ابعاد متغیر کاربردهای مثبت شبکه‌های اجتماعی

ابعاد	گویه‌ها	بار عاملی	واریانس تبیین شده	سطح معناداری
تبادل فرهنگی	باعث آشنایی با آداب و رسوم دیگر ملت‌ها می‌شود.	۰/۷۸	۰/۶۱	۰/۰۰۱
	باعث تبادل فرهنگی بین جوامع مختلف می‌شود.	۰/۷۶	۰/۵۸	۰/۰۰۱
	باعث آشنایی با مراسم ملی و مذهبی اقوام مختلف می‌شود.	۰/۵۳	۰/۲۸	۰/۰۰۱
ابراز احساسات	باعث سهولت در ابراز احساسات بویژه برای افراد خجالتی شده است.	۰/۵۲	۰/۲۷	۰/۰۰۱
	باعث ایجاد فضای خصوصی برای بیان احساسات به دوستان می‌شود.	۰/۵۰	۰/۲۵	۰/۰۰۱
	باعث ایجاد فضایی مناسب جهت درد و دل بدون ارتباط چهره به چهره می‌شود.	۰/۴۶	۰/۲۱	۰/۰۰۱
آگاهی بخشی	باعث ایجاد آگاهی در خصوص موضوعات مختلف در زمینه‌های مختلف می‌شود.	۰/۶۳	۰/۴۰	۰/۰۰۱
	باعث افزایش میزان دانش و آگاهی افراد از اخبار سراسر جهان بصورت آنلاین می‌شود.	۰/۷۱	۰/۵۰	۰/۰۰۱
	باعث افزایش دانش افراد در خصوص فناوری‌های به‌روز دنیا می‌شود.	۰/۴۷	۰/۲۲	۰/۰۰۱
سهولت مبادله اطلاعات	باعث کسب آگاهی و مهارت‌های مختلف فرهنگی، سیاسی، ورزشی، اجتماعی و ... می‌گردد.	۰/۳۷	۰/۱۳	۰/۰۰۱
	باعث سهولت در تبادل اطلاعات اداری و سازمانی در نقاط مختلف کشور می‌گردد.	۰/۵۳	۰/۲۸	۰/۰۰۱
	باعث تبادل داده‌ها و اطلاعات آموزشی و علمی با سایر کشورهای دنیا می‌شود.	۰/۵۴	۰/۲۹	۰/۰۰۱
	باعث ایجاد فضای مناسب تبادل اطلاعات سیاسی می‌گردد.	۰/۴۸	۰/۲۳	۰/۰۰۱

ادامه جدول ۲. برآورد مقادیر مربوط به مدل عاملی ابعاد متغیر کاربردهای مثبت شبکه‌های اجتماعی

ابعاد	گویه‌ها	بار عاملی	واریانس تبیین شده	سطح معناداری
کاهش فاصله‌ها	باعث انتقال عکس و اطلاعات مختلف بدون سپری شدن مدت زمان طولانی می‌شود.	۰/۵۶	۰/۳۱	۰/۰۰۱
	باعث ایجاد فضایی دوستانه برای ارتباط با دوستانمان در نقاط دوردست دنیا می‌گردد.	۰/۶۵	۰/۴۲	۰/۰۰۱
	باعث سهولت ارتباط آنلاین با خانواده و فامیل در هر ساعت از شبانه‌روز می‌شود.	۰/۵۶	۰/۳۱	۰/۰۰۱
گفتمان‌سازی	باعث ایجاد فضای فرهنگی برای گفتگو بر سر مسائل مختلف می‌شود.	۰/۵۱	۰/۲۶	۰/۰۰۱
	باعث ایجاد فضایی برای نقد و بررسی فیلم و هنر می‌گردد.	۰/۵۴	۰/۲۹	۰/۰۰۱
	باعث سهولت در ایجاد میزگردهای مجازی می‌شود.	۰/۵۵	۰/۳۰	۰/۰۰۱
	باعث تشکیل گروه‌های مختلف سیاسی اجتماعی و بحث در زمینه‌های مختلف می‌گردد.	۰/۶۱	۰/۳۷	۰/۰۰۱
کمپین‌های حمایتی	باعث ایجاد کمپین‌های موافق و مخالف با یک فرد یا رویداد می‌شود.	۰/۴۵	۰/۲۰	۰/۰۰۱
	باعث ایجاد همدلی و تشکیل گروه‌های حامی برای کمک‌های مردمی می‌گردد.	۰/۶۳	۰/۴۰	۰/۰۰۱
	باعث ایجاد کمپین‌های ملی برای دفاع از نمادهای ملی (خلیج فارس، مناطق کردنشین و...) می‌شود.	۰/۶۸	۰/۴۶	۰/۰۰۱
تجارت مجازی	باعث گسترش کانال‌های تبلیغاتی برای اجناس مختلف موجود در بازار می‌شود	۰/۵۸	۰/۳۴	۰/۰۰۱
	باعث ایجاد فضایی برای فروش آنلاین و مجازی می‌گردد.	۰/۶۹	۰/۴۸	۰/۰۰۱
	باعث خرید و فروش قطعات و ابزار از سراسر دنیا می‌شود.	۰/۵۲	۰/۲۷	۰/۰۰۱
	باعث گسترش مشاغل غیر حضوری و کسب درآمد می‌گردد.	۰/۵۰	۰/۲۵	۰/۰۰۱

مدل شماره ۲. برآورد مقادير مربوط به مدل عاملی ابعاد متغیر کاربردهای منفی شبکه‌های اجتماعی

برحسب مقادیر برآورد شده در جدول شماره ۳ بارهای عاملی مربوط به همه گویه‌های ابعاد متغیر کاربردهای منفی شبکه‌های اجتماعی مجازی در وضعیت مطلوبی قرار دارند. به عبارت دیگر، همبستگی ابعاد کاربردهای منفی شبکه‌های اجتماعی مجازی با گویه‌های مربوط به این ابعاد در حد متوسط به بالا برآورد می‌شوند؛ در نتیجه ابزار سنجش این متغیرها از اعتبار عاملی برخوردار است.

جدول ۳. برآورد مقادیر مربوط به مدل عاملی ابعاد متغیر کاربردهای منفی شبکه‌های اجتماعی

ابعاد	گویه‌ها	بار عاملی	واریانس تبیین شده	سطح معناداری
تجارت احساسات ^۱	باعث صدمات روحی و روانی به فرد می‌شود.	۰/۷۰	۰/۴۹	۰/۰۰۱
	باعث افزایش درگیری احساسی در برابر دوستان مجازی می‌شود.	۰/۷۲	۰/۵۲	۰/۰۰۱
	باعث شیوع ناهنجاری‌هایی همچون بلوغ زودرس در جوانان می‌شود.	۰/۶۷	۰/۴۵	۰/۰۰۱
	باعث وابستگی روانی به افراد غیر قابل اعتماد می‌شود.	۰/۷۳	۰/۵۳	۰/۰۰۱
	باعث صدمات روحی و روانی به فرد می‌شود.	۰/۷۵	۰/۵۶	۰/۰۰۱
سبک زندگی بازانديشانه ^۲	باعث جذب جوانان به مصرف کالاهای خارجی و مصرفی می‌شود.	۰/۵۴	۰/۲۹	۰/۰۰۱
	باعث ایجاد اختلال در باورها و اعتقادات مذهبی می‌شود.	۰/۷۱	۰/۵۰	۰/۰۰۱
	باعث حضور ناگهانی در یک فضای باز بعد از محدودیت‌های موجود درون خانواده می‌شود.	۰/۶۳	۰/۴۰	۰/۰۰۱
	باعث فراهم شدن شرایط راحت‌تر برای برقراری ارتباط دوستانه با جنس مخالف می‌شود.	۰/۶۱	۰/۳۷	۰/۰۰۱
	باعث افزایش نمایش فعالیت‌های روزمره و شخصی به غریبه‌ها می‌شود.	۰/۵۴	۰/۲۹	۰/۰۰۱

۱. تجارت احساسات به وضعیتی اشاره دارد که در آن افراد در فضای مجازی بدون برآورده شدن پیش‌فرض‌های عمومی و اجتماعی، احساسات خود را بروز می‌دهند و آن را در در رابطه با دیگران برای به دست آوردن امتیازهای اجتماعی بکار می‌برند. البته این امر منجر به پیامدهای خاصی برای آنان می‌شود که از جمله آنها می‌توان به وابستگی‌های روانی، بلوغ روانی، صدمات روحی و ... اشاره کرد.

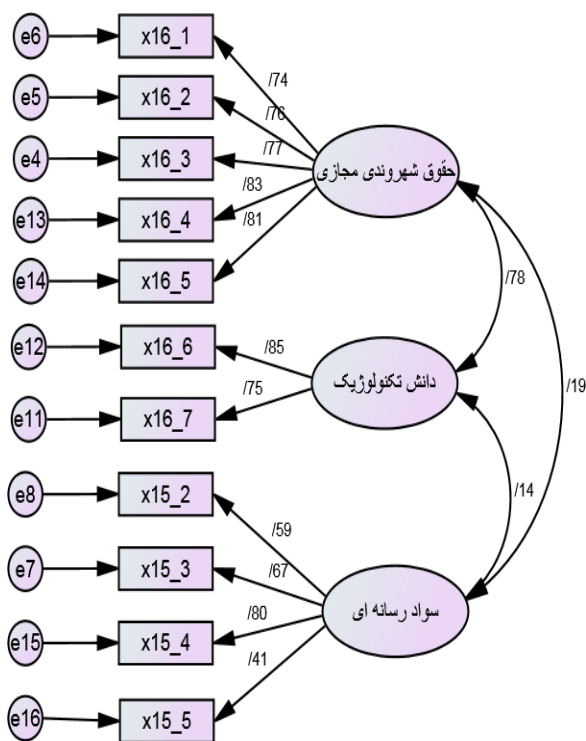
۲. افراد در مواجهه با فضای مجازی، به‌طور مداوم اطلاعات جدیدی از سبک‌های جدید زندگی به دست می‌آورند و فضای آزادانه‌تری برای گفت و شنود می‌یابند. در مسیر این فرایند، افراد پیش‌فرض‌های اساسی و بنیادین که قبلاً در زندگی عادی خود داشتند را مورد ارزیابی مجدد قرار می‌دهند. این فرایند گفتگوهای درونی، همراه با تغییرات آهسته اما پیوسته در زندگی افراد است به‌گونه‌ای که سبک زندگی افراد به تدریج در پی این بازانديشی‌ها تغییر می‌کند.

ادامه جدول ۳. برآورد مقادیر مربوط به مدل عاملی ابعاد متغیر کاربردهای منفی شبکه‌های اجتماعی

ابعاد	گویه‌ها	بار عاملی	واریانس تبیین شده	سطح معناداری
ادامهٔ سبک زندگی بازاندیشانه	باعث ایجاد تشکیک در اعتقادات مذهبی افراد می‌شود.	۰/۶۵	۰/۴۲	۰/۰۰۱
	باعث تغییر در نگرش‌های سیاسی فرد می‌شود.	۰/۶۷	۰/۴۵	۰/۰۰۱
	باعث نافرمانی زن از شوهر می‌شود.	۰/۴۳		۰/۰۰۱
روابط موزاییکی	باعث کاهش ارتباط کلامی (حرف زدن) با اعضای خانواده می‌شود.	۰/۴۶	۰/۲۱	۰/۰۰۱
	باعث تضعیف توانایی برقراری ارتباط نزدیک و مناسب در محیط واقعی می‌شود.	۰/۵۰	۰/۲۵	۰/۰۰۱
	باعث علاقمندی به حضور در فضای مجازی به جای مهمانی‌های حضوری می‌شود.	۰/۶۰	۰/۳۶	۰/۰۰۱
وابستگی روانی	باعث می‌شود فرد نتواند به راحتی از دنیای مجازی فاصله بگیرد.	۰/۷۷	۰/۵۹	۰/۰۰۱
	باعث ایجاد احساس کلافگی (در صورت نبود اینترنت یا گوشی موبایل) می‌شود.	۰/۶۷	۰/۴۵	۰/۰۰۱
	باعث احساس کمبود در صورت عدم دسترسی به شبکه‌های مجازی می‌شود.	۰/۴۱	۰/۱۷	۰/۰۰۱
آسیب‌های فراگیر	باعث افزایش اختلافات بین زن و شوهر و درگیری بین آنها می‌شود.	۰/۵۱	۰/۲۶	۰/۰۰۱
	باعث ایجاد علاقه به عضویت در گروه‌های مختلط زن و مرد می‌شود.	۰/۴۹	۰/۲۴	۰/۰۰۱
	باعث کاهش احساس تعلق اعضای خانواده به یکدیگر می‌شود.	۰/۶۵	۰/۴۲	۰/۰۰۱
	باعث از بین رفتن حریم روابط زناشویی و تخریب آن می‌شود.	۰/۶۲	۳۹	۰/۰۰۱
	باعث کم حوصلگی و زود عصبی شدن می‌شود.	۰/۶۳	۴۰	۰/۰۰۱
	باعث کاهش روابط مسالمت‌آمیز می‌شود.	۰/۶۴	۰/۴۱	۰/۰۰۱
	باعث کاهش علاقه فرزندان به وقت‌گذرانی با والدین‌شان می‌شود.	۰/۵۱	۰/۲۶	۰/۰۰۱
	باعث از بین رفتن اقتدار والدین نسبت به فرزندان‌شان می‌شود.	۰/۴۷	۰/۲۲	۰/۰۰۱
	باعث افزایش ارتباط با نامحرمان و توجه دوست مجازی می‌شود.	۰/۵۸	۰/۳۴	۰/۰۰۱
	باعث افزایش حضور در اتاق‌های چت شبانه و پنهانی می‌شود.	۰/۶۱	۰/۳۷	۰/۰۰۱
	باعث افزایش پرخاشگری و خشونت در افراد می‌شود.	۰/۴۳	۰/۱۸	۰/۰۰۱

ادامه جدول ۳. برآورد مقادیر مربوط به مدل عاملی ابعاد متغیر کاربردهای منفی شبکه‌های اجتماعی

ابعاد	گویه‌ها	بار عاملی	واریانس تبیین شده	سطح معناداری
روابط فرازناشویی	باعث افزایش خیانت می‌شود.	۰/۶۰	۳۶	۰/۰۰۱
	باعث افزایش روابط نامشروع می‌شود.	۰/۷۰	۰/۴۷	۰/۰۰۱
	باعث امکان پنهان کاری بین زوجین می‌شود.	۰/۵۹	۰/۳۵	۰/۰۰۱
	باعث تحریک شهوت و وسوسه جنسی می‌شود.	۰/۶۸	۰/۴۶	۰/۰۰۱
هویت سیال	باعث کاهش اعتماد به نفس در افراد می‌شود.	۰/۵۷	۰/۳۳	۰/۰۰۱
	باعث افزایش اعتماد به نفس کاذب می‌شود.	۰/۵۴	۰/۲۹	۰/۰۰۱
	باعث همانندسازی خود با دیگران از نظر سبک پوشش و آرایش و... می‌شود.	۰/۶۲	۰/۳۸	۰/۰۰۱
	باعث الگوشدن سبک زندگی غربی توسط جوانان (نوع پوشش و آرایش) می‌شود.	۰/۴۳	۰/۱۸	۰/۰۰۱
جرایم سایبری	باعث تولید و انتشار مطالب زشت و نامناسب در فضای مجازی می‌شود.	۰/۵۰	۰/۲۵	۰/۰۰۱
	باعث شیوع مطالب دارای محتوای غیراخلاقی می‌شود.	۰/۷۲	۰/۵۲	۰/۰۰۱
	باعث استفاده از ادبیات نامناسب برای گفتگو می‌شود.	۰/۷۴	۰/۵۵	۰/۰۰۱
	باعث ایجاد مکالمه‌های نامناسب و غیرمتمعارف میان جوانان می‌شود.	۰/۷۲	۰/۵۲	۰/۰۰۱
	باعث شیوع باج‌گیری با استفاده از اطلاعات محرمانه و عکس دیگران می‌شود.	۰/۶۲	۰/۳۸	۰/۰۰۱
	باعث سرقت و لو رفتن اطلاعات محرمانه افراد می‌شود.	۰/۴۵	۰/۲۰	۰/۰۰۱
مشغولیت افراطی	باعث از دست دادن زمان برای انجام کارهای مفید می‌گردد.	۰/۵۰	۰/۲۵	۰/۰۰۱
	باعث استفاده وقت و بی وقت از اینترنت می‌شود.	۰/۴۷	۰/۲۲	۰/۰۰۱
	باعث دور شدن افراد از استراحت ذهنی می‌گردد.	۰/۷۲	۰/۵۲	۰/۰۰۱
	باعث استفاده مکرر از تلفن همراه در همه جمع‌ها و مکان‌ها می‌گردد.	۰/۷۸	۰/۶۱	۰/۰۰۱
	باعث وابستگی شدید به اینترنت و تلفن همراه می‌گردد.	۰/۷۶	۰/۵۸	۰/۰۰۱
	باعث ایجاد اعتیاد اینترنتی در افراد می‌شود.	۰/۷۲	۰/۵۲	۰/۰۰۱

مدل شماره ۳. برآورد مقادیر مربوط به مدل عاملی ابعاد متغیر مهارت‌های کاربر

برحسب مقادیر برآورد شده در جدول شماره ۴ بارهای عاملی مربوط به همه گویه‌های ابعاد متغیر مهارت‌های کاربر در وضعیت مطلوبی قرار دارند. به عبارت دیگر، همبستگی ابعاد مهارت‌های کاربر با گویه‌های مربوط به این ابعاد در حد متوسط به بالا برآورد می‌شوند؛ در نتیجه ابزار سنجش این متغیرها از اعتبار عاملی برخوردار است.

جدول ۴. برآورد مقادیر مربوط به مدل عاملی ابعاد متغیر مهارت‌های کاربر

ابعاد	گویه‌ها	بار عاملی	واریانس تبیین شده	سطح معناداری
حقوق شهروندی مجازی	ارایه آموزش‌ها در مورد فضای مجازی باعث استفاده بهتر از شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌شود.	۰/۷۴	۰/۵۵	۰/۰۰۱
	داشتن اطلاعات سایبری و اینترنتی خانواده‌ها و مصرف‌کنندگان باعث استفاده بهتر از شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌شود.	۰/۷۶	۰/۵۸	۰/۰۰۱
	آموزش به جوانان و نوجوانان در خصوص چگونگی ارتباط در فضای مجازی و مدیریت رابطه باعث استفاده بهتر از شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌شود.	۰/۷۷	۰/۵۹	۰/۰۰۱
	آموزش قوانین و شگردهای مجرمانه به کاربران باعث استفاده بهتر از شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌شود.	۰/۸۳	۰/۶۹	۰/۰۰۱
	آموزش جامع قبل از استفاده از فضای مجازی باعث استفاده بهتر از شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌شود.	۰/۸۱	۰/۶۶	۰/۰۰۱
دانش فناوریانه	داشتن مهارت در تنظیمات گوشی برای حفظ امنیت باعث استفاده بهتر از شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌شود.	۰/۸۵	۰/۷۲	۰/۰۰۱
	تشخیص محتوا و معنای استیکرها و شکلک‌های کاربردی باعث استفاده بهتر از شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌شود.	۰/۷۵	۰/۵۶	۰/۰۰۱
روابط موزاییکی	نسبت به انواع رسانه‌ها و کارکرد آنها در حوزه‌های مختلف شناخت کافی دارم.	۰/۵۹	۰/۳۵	۰/۰۰۱
	شناخت کافی از چگونگی کشف درستی و نادرستی اطلاعات دارم.	۰/۶۷	۰/۴۵	۰/۰۰۱
	می‌توانم با مقایسه اطلاعات جدید با اطلاعات قبلی‌ام، به درک درست واقعیت پرسم.	۰/۸۰	۰/۶۴	۰/۰۰۱
	امکانات الکترونیکی مانند پست الکترونیک و وبسایت‌ها راه مناسبی برای انتقال پیام‌ها هستند.	۰/۴۱	۰/۱۷	۰/۰۰۱

برای محاسبه قابلیت اعتماد پرسشنامه نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. بررسی پایایی گویه‌های پرسشنامه نشان داده است که گزاره‌های هم‌طیف هر بخش، همبستگی درونی بالایی داشتند. مقدار آلفا برای سازه‌های مختلف ۰/۷ و بالاتر به دست آمد که نشانگر پایایی بسیار مناسب پرسشنامه است.

۵. یافته‌های پژوهش

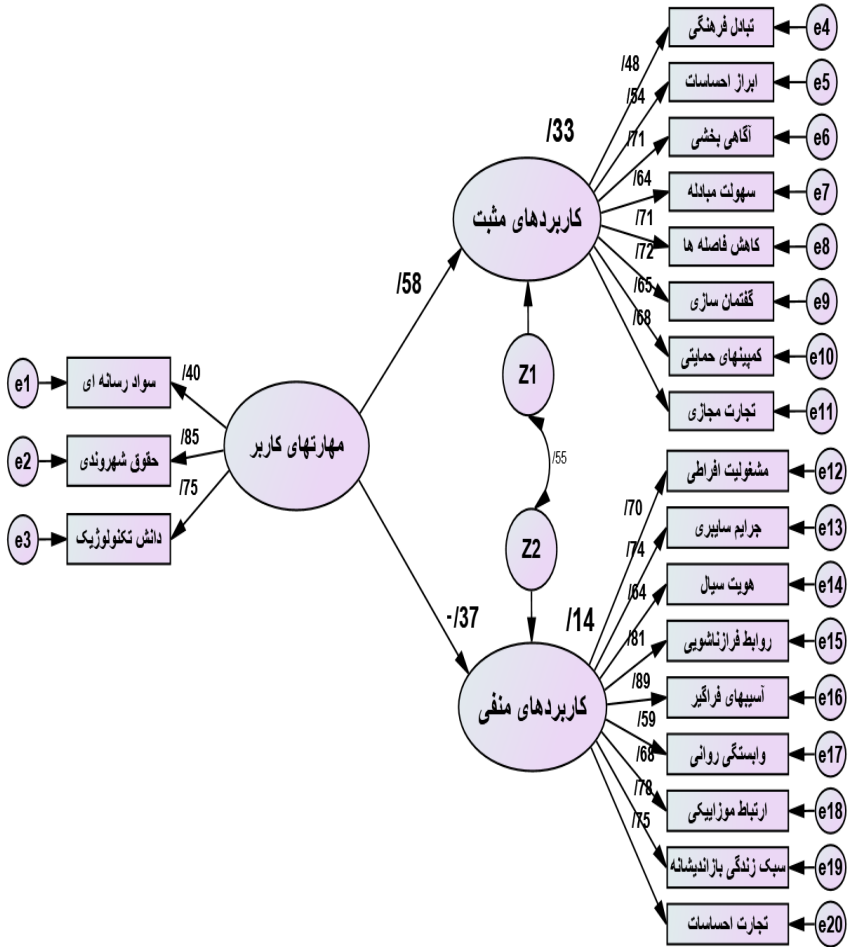
بررسی یافته‌های کمی از بین ۳۸۵ نفر نمونه مورد مطالعه که ۴۶/۲ درصد مرد و ۵۳/۸ درصد زن بوده‌اند به دست آمده است. همچنین در این میان ۴۰/۳ درصد از پاسخگویان تحقیق را افراد مجرد و ۵۹/۰ درصد را افراد متأهل تشکیل می‌دهند. ۰/۸ درصد باقیمانده نیز دارای سایر وضعیت‌های زناشویی (بیوه، مطلقه و ...) بوده‌اند. علاوه بر این نتایج یافته‌های توصیفی نشان داد، ۱۰/۴ درصد از پاسخگویان تحقیق دارای تحصیلات زیر دیپلم بودند. ۳۱/۹ درصد در حد دیپلم، ۱۵/۳ درصد فوق دیپلم، ۳۷/۴ درصد لیسانس و در نهایت ۴/۹ درصد دارای مدرک تحصیلی فوق لیسانس بودند. همچنین بین نمونه مورد مطالعه ۶۱/۳ درصد شاغل و ۳۸/۷ درصد، افرادی غیرشاغل بوده‌اند. علاوه بر این، یافته‌ها حاکی از آن بود که، ۲۲/۶ درصد پاسخگویان بیشتر از اینستاگرام استفاده می‌کنند، ۷۲/۷ درصد از تلگرام، ۱/۰ درصد واتساپ، ۱/۰ درصد تانگو و ۲/۶ درصد نیز بیشتر از شبکه اجتماعی سروش استفاده می‌کنند.

جدول ۵. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ویژگی‌های فردی پاسخگویان

متغیر	گروه	فراوانی	درصد
جنس	مرد	۱۷۸	۴۶/۲
	زن	۲۰۷	۵۳/۸
میزان تحصیلات	زیر دیپلم	۴۰	۱۰/۴
	دیپلم	۱۲۳	۳۱/۹
	فوق دیپلم	۵۹	۱۵/۳
	لیسانس	۱۴۴	۳۷/۴
	فوق لیسانس و بالاتر	۱۹	۴/۹
وضعیت تأهل	مجرد	۱۵۵	۴۰/۳
	متأهل	۲۲۷	۵۹/۰
	سایر	۳	۰/۷
وضعیت اشتغال	غیرشاغل	۱۴۹	۳۸/۷
	شاغل	۲۳۶	۶۱/۳
بیشترین شبکه مورد استفاده	اینستاگرام	۸۷	۲۲/۶
	تلگرام	۲۸۰	۷۲/۷
	واتساپ	۴	۱/۰
	تانگو	۴	۱/۰
	سروش	۱۰	۲/۶

مدل‌یابی معادله ساختاری^۱

برای سنجش تأثیر مهارت‌های کاربر روی کاربردهای مثبت و منفی شبکه‌های اجتماعی از مدل‌یابی معادله ساختاری استفاده شد.

شکل ۴-۲. مدل معادله ساختاری اثرات مهارت‌های کاربر بر کاربردهای شبکه‌های اجتماعی مجازی

برحسب مقادیر برآورد شده در جدول شماره ۶ بارهای عاملی مربوط به همه خرده‌مقیاس‌های متغیر کاربردهای مثبت در وضعیت مطلوبی قرار دارند. به عبارت دیگر، همبستگی متغیرهای کاربردهای منفی با خرده‌مقیاس‌های مربوط به این متغیرها در حد متوسط به بالا برآورد می‌شوند؛ در نتیجه ابزار سنجش این متغیرها از اعتبار عاملی برخوردار است.

جدول ۶. برآورد مقادیر مربوط به مدل عاملی ابعاد متغیر کاربردهای مثبت شبکه‌های اجتماعی مجازی

خرده‌مقیاس	بارعاملی	واریانس تبیین شده	سطح معناداری
تبادل فرهنگی	۰/۴۸	۰/۲۳	۰/۰۰۱
ابراز احساسات	۰/۵۴	۰/۲۹	۰/۰۰۱
آگاهی بخشی	۰/۷۱	۰/۵۰	۰/۰۰۱
سهولت مبادله	۰/۶۴	۰/۴۱	۰/۰۰۱
کاهش فاصله	۰/۷۱	۰/۵۰	۰/۰۰۱
گفتمان‌سازی	۰/۷۲	۰/۵۲	۰/۰۰۱
کمپین‌های حمایتی	۰/۶۵	۰/۴۲	۰/۰۰۱
تجارت مجازی	۰/۶۸	۰/۴۶	۰/۰۰۱

برحسب مقادیر برآورد شده در جدول شماره ۷ بارهای عاملی مربوط به همه خرده‌مقیاس‌های متغیر کاربردهای منفی در وضعیت مطلوبی قرار دارند. به عبارت دیگر، همبستگی متغیر کاربردهای مثبت با خرده‌مقیاس‌های مربوط به این متغیر در حد متوسط به بالا برآورد می‌شوند؛ در نتیجه ابزار سنجش این متغیرها از اعتبار عاملی برخوردار است.

جدول ۷. برآورد مقادیر مربوط به مدل عاملی ابعاد متغیر کاربردهای منفی شبکه‌های اجتماعی مجازی

خرده‌مقیاس	بارعاملی	واریانس تبیین شده	سطح معناداری
مشغولیت افراطی	۰/۷۰	۰/۴۹	۰/۰۰۱
جرایم سایبری	۰/۷۴	۰/۵۵	۰/۰۰۱
هویت سیال	۰/۶۴	۰/۴۱	۰/۰۰۱
روابط فرازناشویی	۰/۸۱	۰/۶۶	۰/۰۰۱
آسیب‌های فراگیر	۰/۸۹	۰/۷۹	۰/۰۰۱
وابستگی روانی	۰/۵۹	۰/۳۵	۰/۰۰۱
ارتباط موزاییکی	۰/۶۸	۰/۴۶	۰/۰۰۱
سبک زندگی بازاندیشانه	۰/۷۸	۰/۶۱	۰/۰۰۱
تجارت احساسات	۰/۷۵	۰/۵۶	۰/۰۰۱

برحسب مقادیر برآورد شده در جدول شماره ۸ بارهای عاملی مربوط به همه خرده‌مقیاس‌های متغیر مهارت‌های کاربر در وضعیت مطلوبی قرار دارند. به عبارت دیگر، همبستگی متغیر مهارت‌های کاربر با خرده‌مقیاس‌های مربوط به این متغیر در حد متوسط به بالا برآورد می‌شوند؛ در نتیجه ابزار سنجش این متغیرها از اعتبار عاملی برخوردار است.

جدول ۸. برآورد مقادیر مربوط به مدل عاملی متغیر مهارت‌های کاربر

خرده‌مقیاس	بارعاملی	واریانس تبیین شده	سطح معناداری
سواد رسانه‌ای	۰/۴۰	۰/۱۶	۰/۰۰۱
حقوق شهروند مجازی	۰/۸۵	۰/۷۲	۰/۰۰۱
دانش فناوری	۰/۷۵	۰/۵۶	۰/۰۰۱

شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری با توجه به دامنه مطلوب این شاخص‌ها در مجموع بیانگر این است که مدل مفروض تدوین شده توسط داده‌های پژوهش حمایت می‌شوند، به عبارت دیگر برازش داده‌ها به مدل برقرار است و شاخص‌های برازش دلالت بر مطلوبیت مدل معادله ساختاری دارند.

جدول ۹. برآورد شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری

شاخص	برآزش مطلق		برآزش تطبیقی			برآزش مقتصد	
	GFI	CMIN	PCFI	CFI	TLI	RMSEA	CMIN/DF
مقدار	۰/۹۵۲	۲۵۲/۱۷	۰/۷۵۴	۰/۹۷۶	۰/۹۶۸	۰/۰۴۵	۱/۵۱۰

طبق نتایج جدول شماره ۱۰، اثر متغیر مهارت‌های کاربر بر متغیر کاربردهای مثبت به لحاظ آماری معنادار است ($p < ۰/۰۰۱$). بنابراین، فرض پژوهش مبنی بر اینکه متغیر مهارت‌های کاربر بر متغیر کاربردهای مثبت تأثیر دارد، تأیید می‌شود. با توجه به مقدار ضریب تأثیر (۰/۵۸) می‌توان گفت این اثر به اندازه‌ای قوی برآورد می‌شود، به این معنا که افرادی که مهارت‌های کاربری بیشتری دارند، نگرش مثبت‌تری نسبت به کاربرد مثبت شبکه‌های اجتماعی مجازی دارند.

علاوه بر این اثر متغیر مهارت‌های کاربر بر متغیر کاربردهای منفی نیز به لحاظ آماری معنادار است ($p < ۰/۰۰۱$). بنابراین، فرض پژوهش مبنی بر اینکه متغیر مهارت‌های کاربر بر متغیر کاربردهای منفی تأثیر دارد، تأیید می‌شود. با توجه به مقدار ضریب تأثیر (-۰/۳۷) می‌توان گفت این اثر نسبتاً متوسط برآورد می‌شود، به این معنا که افرادی که مهارت‌های

کاربری بیشتری دارند، کاربردهای منفی شبکه‌های اجتماعی مجازی را نیز بیشتر ارزیابی می‌کنند.

جدول ۱۰. برآورد اثرات مهارت‌های کاربر بر متغیر کاربردهای شبکه‌های اجتماعی مجازی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب تعیین	ضریب تأثیر	C.R	P
مهارت‌های کاربر	کاربردهای مثبت	۰/۳۳	۰/۵۸	۵/۳۹۹	۰/۰۰۰
	کاربردهای منفی	۰/۱۴	۰/۳۷	۴/۸۴۹	۰/۰۰۰

۶. بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش به منظور مطالعه و بررسی رابطه مهارت کاربر و کاربردهای شبکه‌های اجتماعی موبایلی جوانان شهر یزد انجام گرفت و بررسی اعتبار محتوایی و سازه‌ای مقیاس‌های مذکور با استفاده از تحلیل عامل محرز گردید. به همین منظور ابتدا پرسشنامه اولیه طراحی گردید (اعتبار نمونه‌ای) پس از آن پرسشنامه در اختیار استادان راهنما و مشاور و چهار نفر از صاحب‌نظران این حوزه قرار داده شد و نظرهای اصلاحی آنان در پرسشنامه اعمال شد (اعتبار صوری). به منظور اطمینان بیشتر با استفاده از نرم‌افزار آموس^۱ تحلیل عامل تأییدی انجام شد که نتایج آن بیانگر تأیید مطلوبیت اعتبار ابزار بود. به عبارت دیگر بارهای عاملی مربوط به همه گویه‌های ابعاد متغیرهایی چون مهارت‌های کاربر و کاربردهای شبکه‌های اجتماعی مجازی در وضعیت مطلوبی قرار دارند و در نتیجه ابزار سنجش این متغیرها از اعتبار عاملی برخوردار است. بررسی یافته‌های کمی از بین ۳۸۵ نفر نمونه مورد مطالعه که ۴۶/۲ درصد مرد و ۵۳/۸ درصد زن بوده‌اند حاکی از آن بود که، ۲۲/۶ درصد پاسخگویان بیشتر از اینستاگرام استفاده می‌کنند، ۷۲/۷ درصد از تلگرام، ۱/۰ درصد واتساپ، ۱/۰ درصد تانگو و ۲/۶ درصد نیز بیشتر از شبکه اجتماعی سروش استفاده می‌کنند.

باتوجه به آنچه گفته شد، نتایج زیر را می‌توان بیان کرد:

یافته‌ها با پیشینه تجربی تحقیق همراستاست و بیانگر آن است که مهارت کاربر یکی از مؤلفه‌های مهمی است که در تحلیل کاربردهای شبکه اجتماعی مجازی مؤثر است. علاوه بر این مهارت کاربر بر عواملی که پیش‌بینی‌کننده کاربردهای شبکه اجتماعی است تأثیرگذار بوده و متقابلاً ارتباط بین عدم مهارت و سایر ریسک فاکتورهای کاربردهای شبکه اجتماعی مانند هویت سیال، مشغولیت افراطی و ... تأیید شده است (نامهو و چولمو، ۲۰۱۵؛ پانگ،

۲۰۰۵). بنابراین مهارت کاربر یکی از عوامل تعیین کننده کاربردهای شبکه‌های اجتماعی است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۵؛ مارتین، ۲۰۱۱).

به منظور بررسی برازش مدل پیشنهادی نیز از چند شاخص استفاده شده است. بر پایه قرارداد، مقدار GFI ، TLI و CFI باید برابر یا بزرگ‌تر از $0/90$ باشد تا مدل پذیرفته شود. در مدل حاضر، شاخص‌های مزبور بیشتر از $0/9$ شده است که نشان دهنده مطلوبیت برازش مدل است. مقدار $Cmin/df$ محاسبه شده $1/510$ است، وجود $Cmin/df$ کوچکتر از ۵ (در برخی منابع کمتر از ۳ گفته شده است) نشان دهنده برازش مناسب مدل است. همچنین ریشه خطای میانگین مجزورات تقریب ($RMSEA$) برابر $0/045$ است. با توجه به دامنه مطلوب این شاخص‌ها مدل مفروض تدوین شده توسط داده‌های پژوهش حمایت می‌شوند، به عبارت دیگر برازش داده‌ها به مدل برقرار است و شاخص‌های برازش دلالت بر مطلوبیت مدل معادله ساختاری دارند. علاوه بر این با توجه به نتایج آزمون بررسی رابطه بین مهارت کاربر و کاربردهای مثبت و منفی شبکه اجتماعی موبایلی، اثر متغیر مهارت‌های کاربر بر متغیر کاربردهای مثبت به لحاظ آماری معنادار است ($p < 0/001$). بنابراین، فرض پژوهش مبنی بر اینکه متغیر مهارت‌های کاربر بر متغیر کاربردهای مثبت تأثیر دارد، تأیید می‌شود. با توجه به مقدار ضریب تأثیر ($0/58$) می‌توان گفت این اثر به اندازه‌ای قوی برآورد می‌شود، به این معنا که افرادی که مهارت‌های کاربری بیشتری دارند، نگرش مثبت‌تری نسبت به کاربرد مثبت شبکه‌های اجتماعی مجازی دارند. علاوه بر این اثر متغیر مهارت‌های کاربر بر متغیر کاربردهای منفی نیز به لحاظ آماری معنادار است ($p < 0/001$). بنابراین، فرض پژوهش مبنی بر اینکه متغیر مهارت‌های کاربر بر متغیر کاربردهای منفی تأثیر دارد، تأیید می‌شود. با توجه به مقدار ضریب تأثیر ($-0/37$) می‌توان گفت این اثر به اندازه‌ای متوسط برآورد می‌شود، به این معنا که افرادی که مهارت‌های کاربری بیشتری دارند، کاربردهای منفی شبکه‌های اجتماعی مجازی را نیز بیشتر ارزیابی می‌کنند.

بنابراین هر چه سطح مهارت کاربر افزایش یابد میزان کاربردهای مثبت شبکه اجتماعی نیز افزایش می‌یابد و هر چه سطح مهارت کاربر کاهش پیدا کند میزان کاربردهای منفی شبکه اجتماعی افزایش می‌یابد. نتایج به دست آمده با یافته‌های حاصل از پژوهش ملکیان

-
1. Goodness of Fit Index
 2. Tucker-Lewis Index
 3. Comparative Fit Index
 4. Root Mean Square Error of Approximation

(۱۳۹۴) که معتقدند بین گرایش به شبکه‌های اجتماعی و آگاهی اینترنتی رابطه معناداری وجود دارد همسو بوده است. ناوتتا و همکاران (۲۰۱۶) نیز معتقدند بین استفاده از تلفن همراه و اثرات آن بر سلامت روانی، خواب و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان رابطه منفی وجود دارد، در واقع هر چه استفاده از تلفن همراه در شب زیاد باشد این امر مشکل بیدار شدن از خواب، بیدار شدن زمان خستگی، کاهش در عادات مطالعه، مشکل در غلظت خون، افزایش در کلاس‌های از دست رفته و دیر رفتن برای کلاس‌ها را افزایش خواهد داد. از طرف دیگر نتایج حاصل از تحقیقات ال‌اسیری و همکاران (۲۰۱۴) نیز نشان دادند که گستردگی و قابلیت‌های بالای فناوری‌های جدید و شبکه‌های مجازی، کاربران را به برقراری ارتباط و توسعه روابط قادر ساخته است علاوه بر این نتایج پژوهش آنها نشان داد تأثیر استفاده از فناوری‌ها و شبکه‌های اجتماعی بر روی معاشرت، تمرکز و ارتباطات اجتماعی بسیار قوی و معنی‌دار بوده است. که این یافته‌ها با نتیجه بدست آمده در تحقیق حاضر مطابقت دارد.

در ارتباط با تبیین اینکه کاربردهای شبکه اجتماعی یک امر مهم تلقی می‌شود و مهارت کاربر، یکی از مهمترین عوامل اثرگذار بر کاربردهای شبکه اجتماعی محسوب می‌شود؛ باید اظهار داشت که هر چه دسترسی مهارتی جوانان مانند مهارت‌های ابزار محور مثل مهارت عملکردی (مهارت‌های پایه که برای کار با اینترنت لازم است) و مهارت معمولی (توانایی گشت و گذار در اینترنت) بیشتر باشد و جوانان از ریزه کاری‌های این فضاها باخبر باشند که چه رفتار و اعمال ناهنجارگونه‌ای را می‌توان به واسطه این فناوری‌ها رقم زد قادر خواهند بود تا در فضای شبکه اجتماعی مجازی کارآمدتر عمل کنند اما در مقابل افراد بدون مهارت کاربردی و سواد اطلاعاتی از روی فقدان اطلاعات لازم کارکرد منفی را نیز شاید نتوانند پیش‌بینی کنند. در این شرایط نوعی شکاف مادی در حوزه دیجیتال پدید می‌آید که این شکاف در نوع دسترسی مهارتی محسوس‌تر است و این سطح به مهارت‌های مختلفی که افراد در استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی موبایلی دارند برمی‌گردد. بر این اساس پیشنهاد می‌شود مهارت کاربر به عنوان یک شاخص مهم و اثرگذار در امر نوع کاربرد شبکه اجتماعی مجازی بیشتر مورد توجه محافل علمی و سیاست‌گذاران اجتماعی قرار گیرد. بنابراین، با توجه به نتایج مطالعه حاضر پیشنهاد می‌شود بستری مساعد به منظور بالابردن میزان مهارت، کاربر از طریق افزایش آموزش‌های لازم به‌ویژه آموزش و جامعه‌پذیری جوانان از دوران کودکی صورت گیرد.

منابع و مأخذ

- اکبری، احمد (۱۳۸۹). «نقش شبکه‌های اجتماعی در ایجاد و مهار بحران». **اطلاع‌رسانی و کتابداری ره‌آورد نور**، شماره ۳۱: ۳۹-۳۳.
- افراسیابی، حسین و حمیده شیری محمدآباد (۱۳۹۳). **بازسازی معنایی فیس‌بوک در زندگی روزمره دانشجویان دختر**، اولین کنفرانس ملی فضای سایبری و تحولات فرهنگی، تبریز: دانشگاه شهید مدنی آذربایجان.
- باقرزاده‌ثمرین، باقر و علی جعفری (۱۳۹۵). **بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی در توسعه حقوق شهروندی (مطالعه موردی اردبیل)**، چهارمین همایش علمی پژوهشی یافته‌های نوین علوم مدیریت، کارآفرینی و آموزش ایران، تهران: انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین - انجمن علمی تخصص عمران و معماری.
- باستانی، سوسن؛ افسانه کمالی و مریم صالحی (۱۳۸۶). «سرمایه اجتماعی شبکه و اعتماد متقابل بین شخصی»، **مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی**، شماره ۱۶: ۸۱-۴۰.
- بصیریان چهرمی، حسین؛ محمد عبدالحسینی و ملیکا بردبار (۱۳۹۴). «رسانه‌های اجتماعی و مدیریت بحران، نقش تلفن‌های همراه هوشمند در کنشگری اجتماعی»، **فصلنامه رسانه**، شماره ۱: ۴۹-۳۴.
- پناهی، یعقوب؛ طاهر اصلانی؛ رباب فرجی و حسین بتواز (۱۳۹۴). **وابستگی به تلفن همراه و آسیب‌های روانی - اجتماعی در دانش‌آموزان: بررسی اثرات پیام کوتاه و بلوتوث**، نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید.
- تقی‌پور، فائزه و عباس زمانی (۱۳۹۶). **واکاوی شبکه‌های اجتماعی مجازی؛ با مروری بر پژوهش‌های جوانان، نوجوانان و دانش‌آموزان**، اصفهان: جهاد دانشگاهی.
- توسلی، غلامعباس و امراثة امانی کلاریجانی (۱۳۹۱). «سرمایه اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی مجازی». **فصلنامه علمی - پژوهشی مدیریت فرهنگی**، شماره ۱۷: ۷۰-۵۵.
- توکلی، مینا و مرجان کیان (۱۳۹۴). «تجارب زیسته دانش‌آموزان دوره ابتدایی در زمینه شبکه‌های اجتماعی موبایل بنیان». **مجموعه مقالات همایش ملی شبکه‌های اجتماعی مجازی: بستری برای آموزش و یادگیری**، شماره ۵: ۱۲۵-۱۲۳.
- چراغ ملایی، لیلیا؛ پروین کدیور و غلامرضا صرامی (۱۳۹۳). «استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش - فرصت‌ها و چالش‌ها»، **فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی**، شماره ۳: ۵۱-۲۹.
- حسینی، ژیلدا؛ عرفان خوش‌نظر و شیوا حسینی فولادی (۱۳۹۵). **نقش شبکه‌های اجتماعی بر آموزش و یادگیری کاربران با تکیه بر مدیریت فناوری**، کنفرانس بین‌المللی اقتصاد، مدیریت، روان‌شناسی، قم: دانشگاه علمی کاربردی استانداری قم.
- رضائیان، مجید (۱۳۹۳). «شبکه‌های اجتماعی؛ چالش در تعریف افکار عمومی»، **وسایل ارتباط جمعی رسانه**، شماره ۱: ۷۹-۹۰.
- زندوانیان، احمد و زهره زین‌العابدینی (۱۳۹۵). «رابطه سواد رایانه‌ای و تجربه شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانشجویان دختر دانشگاه یزد»، **نامه آموزش عالی**، شماره ۳۳: ۸۱-۶۳.

- حق پرست، محمداسماعیل، حوریه دهقان شاد(۱۳۹۳). **مطالعه مهارت‌های سواد رسانه‌ای کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی در ایران: مطالعه موردی کاربران اینستاگرام و فیسبوک**، اولین کنفرانس بین‌المللی سواد رسانه‌ای در ایران. ۱۳۹۳ مهر ۳۰.
- روزنامه ایران(۱۳۹۵). ۱۴ دی، سال ۲۲، شماره ۶۳۹۸.
- سلیمانی پور، روح‌الله(۱۳۸۹). «شبکه‌های اجتماعی؛ فرصت‌ها و تهدیدها». **اطلاع‌رسانی و کتابداری راه‌آورد نور**، شماره ۳۱: ۱۴.
- شهبابی، محمود و قدسی بیات(۱۳۹۱). «شبکه‌های اجتماعی مجازی و کاربران جوان، از تداوم زندگی واقعی تا تجربه جهان‌وطنی». **مجلس و راهبرد**، شماره ۶۹: ۱۷۵-۱۶۰.
- کامران، فریدون و خدیجه ارشادی(۱۳۸۸). «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی شبکه و سلامت» روان. **فصلنامه پژوهش اجتماعی**، شماره ۳: ۵۴-۲۹.
- کیا، علی‌اصغر و یونس نوری مرادآبادی(۱۳۹۱). «عوامل مرتبط با گرایش دانشجویان به شبکه اجتماعی فیس‌بوک (بررسی تطبیقی دانشجویان ایران و امریکا)». **فصلنامه مطالعات فرهنگ ارتباطات**، شماره ۱۷: ۲۱۲-۱۸۱.
- کیا، علی‌اصغر، عنایت داودی و ناهید کرمی(۱۳۹۳). **مطالعه میزان سواد رسانه‌ای و نقش آن در جامعه ایرانی (مطالعه موردی: دانشجویان شهرستان محمودآباد)**. اولین کنفرانس بین‌المللی سواد رسانه‌ای در ایران، ۳۰ مهر ۱۳۹۳.
- ملکیان، نازنین(۱۳۹۴). **بررسی شبکه‌های اجتماعی در عصر اطلاعات**، کنفرانس جهانی افق‌های نوین در علوم انسانی، آینده‌پژوهی و توانمندسازی. شیراز: گروه پژوهش شرکت ایده بازار صنعت سبز.
- ولی‌زاده، بهناز؛ سعید رضائی شریف‌آبادی و عباس دولانی(۱۳۹۶). «بررسی نقش شبکه اجتماعی موبایلی تلگرام در توسعه خدمات کتابخانه‌های دانشگاهی (مطالعه موردی: مدیران و کتابداران کتابخانه مرکزی دانشگاه‌های وزارت علوم)». **فصلنامه علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی**، شماره ۱: ۵۱-۲۱.
- یزدخواستی، بهجت؛ صمد عدلی‌پور و الهامک یخائی(۱۳۹۲). «حوزه عمومی و گفتگو در فضای مجازی شبکه‌های اجتماعی بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر گفتگو میان فرهنگ‌ها، علوم اجتماعی». **فصلنامه مطالعات فرهنگ - ارتباطات**، شماره ۲۱: ۱۰۱-۸۱.

- Alassiri, A.A., Binti, M., Bin Ghazali, M.R., (2014). Usage of Social Networking Sites and Technological Impact on the Interaction Enabling Features. **International Journal of Humanities and Social Science**, 4(4) : 17-32.
- Carolin, B.B., (2000). **Migration Theory: Talking Across Disciplin**. New Yor: Roulades.
- Castells, M. (2000). **The Information Age: Economy, Society and Culture**, 2rd Edn. Malden, MA; Oxford, UK: Blackwell.
- Laeq Khan, M., Yvette Wohn, D., Ellison, N. B., (2014). Actual friends matter: An internet skills perspective on teens' informal academic collaboration on Facebook, **Computers & Education**, 79: 138-147.
- Moon, J.W., Kim, Y.G., (2001). Extending the TAM for the World-Wide-Web context. **Information and Management**, 38 (4): 217-230.

- Martin, C., (2011). An information literacy perspective on learning and new media, **on the Horizon**, 19(4): 268– 275.
- Namho, ch, k. and chulmo, k. (2015). Examining Information sharing in social networking communities: Applying theories of social Capital and Attachment, **Telematics**, doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.tele>
- Naveenta, G, & Sonia, G. & Khushdeep, A. (2016). Pattern of mobile phone usage and its effects on psychological health, sleep, and academic performance in students of a medical university. **National Journal of Physiology, Pharmacy and Pharmacology**. 6 (2): 15-27.
- Phang. A., (2005). Add a dose of media literacy in the media diplomas curriculum and syllabus: 11 .
www.esd.sp.edu.sg/eetc/eetc07/docs/JTP/Medialiteracy_annaphang.pdf.
- Top 1000 Sites, 2017. Van Deursen, A. and J. Van Dijk. (2009). Using the Internet: Skill related problems in users' online behavior. **Interacting with Computers**. 21: 393–402.
- Van Deursen, A. and J. Van Dijk. (2010). Measuring Internet skills. **International Journal of Human-Computer Interaction**. 26 (10):891–916.
- Van Deursen, A. and J. Van Dijk. (2011). Internet skills and the digital divide. **New Media & Society**. 13 (6): 893–911.
- Van Deursen, Alexander J. A. M. and Van Dijk, Jan A. G. M. (2015). Toward a Multifaceted Model of Internet Access for Understanding Digital Divides: An Empirical Investigation, **The Information Society**. 31 (5): 379-391.